

Találkozás Fortunátusszal

Irta: Thurzó Gábor

Most behúnyom a szemem és ott megyek ismét a budai Fő uccán. Langyos, hosszú szálakban esik az eső, a szél úgy ragadja meg néha, mintha por lenne. Fekete malaclopó van rajtam, amit akkoriban, a huszas esztendő közepén, az iskolások viseltek. Az eső beesik a malaclopó alá is, az arcom, a karom nemsokára csupa víz. Sár-gán fénylő tornyokkal áll az esőben az Anna-templom, mintha a régi, elmerülő Buda utolsó óra lenne, a pompéji katona az őrházban. Csurog az eső, a sűrű függöny mögül élem villan a lanthomlokú ház, padlásablakai körül fehér gipszrőzsákkal, a sarkon most is látom az óriási koporsóboltot, rézveretes, kényelmes, igazi tölgy-fakoporsókkal a kirakatban, az üvegablakon fekete és halványkék gyászjelentésekkel. Esik az eső, a vízben elmerül a kétudvarú emeletes ház, mélynek téglával kirakott folyosóin sorozásra váró huszonegyévesek állnak, hosszú sorban, úrfik és mesterlegények. És aztán az esőből szürkén, félig az úttest alatt megjelenik az Erzsébet-apácák temploma, a rejtélyes barna kapu, mely olyan ritkán nyílik meg, a tömjénszagú félhomály, amely olyan ritkán keveredik az esős budai vár-hegyoldal faleveleinek illatával. Komor szentképek, csavart barokk oszlopok között úgy jár a délelőtti világság, mint a füst. Szorosabba húnyom most a szemem, ne törjön át rajta semmi mai fény, mert pár percig ragaszkodni fogok ahhoz, hogy iskolás vagyok, malaclopó tapad a hátamra, fekete kötött harisnyám nedves, mintha gyalog keltem volna át a Dunán. Kicsit remegek, a szemem tele van félelemmel és kíváncsisággal, lassan megkerülöm a padokat és dobogó szívvel megállok az egyik oltár előtt: most látok majd először eleven szentet.

Milyen furcsa a hangja a gyerekkori szónak: eleven szent! Eddig a szentek rózsaszínek voltak emlékezetemben, a római vértanuk ezüst vértet viseltek, szent Flórián selyem tunikát, piros tollforgós sisakot, a Szentek Eletének meghatározó és bizonytalan képein szent Agáta puha krepdesin-

ben állt a martalócok előtt, égnek fordított szemekkel tűrve, hogy tüzes fogóval tépjék ki mellet, térdén azonban hibátlanok voltak a redők, mintha Josephine császárné lett volna. Más szentek rozsdabarna esuhát viseltek, halványkék szakállat, mint Remete szent Pál, mások éteri arcot, mint Gonzaga Alajos, a szűz novicius, vagy Kosztka Szaniszló lengyel nemes ifjú és kispap. Volt akit csak szoborban láttam, a Városliget elején, vállán a Gyermek Jézussal, kezében irdatlan bunkóval, ahogy éppen a tengerben lábol. Kristófnak hívták a bunkós szentet, nagyanyám még látta a mi Belyárosunkban, — én sokáig ilyennek képzeltem a szenteket: gyönyörű ruhájú Agátának, éteri arcú Alajosnak, bunkós Kristófnak, aki maga jelképpé nőtt bennem, — Jézus védelmező-jévé a világ ellen. Vacogó térdekkel álltam meg az Erzsébet-apácák sötét mellékoltára előtt és nem mertem az oltárlap fölé nézni, mert üveges koporsóban ott fekszik az egyetlen szent, az első szent, akit úgy látok, ahogy igazi ember szemek láttak valaha: nem képen, szoborban, hanem testben, ép, példának és tanulságnak ránkmaradt testben.

Homályosan, összezavarva dátumokat és nevet, tudtam már akkorra valamit szent Fortunátusról, az Erzsébet-apácák oltárának lakójáról. Egy szentképről olvastam le, hogy katona volt, római harcoss, lehet, hogy a légiókkal került a gyengéd Pannoniába valahonnan kisázsiai vagy itáliai hazájából, de lehet az is, hogy valamelyik kegyes pápa adományozta éppen maradt tetemét a dunai magyar népnek. Hosszú és viszontagságos sorsa volt a Duna mellett. Élt fönt a Várban, jezsuiták is vigyáztak rá, más szerzetbéliek is. Neki is, őrzőinek is, csupa kaland volt az élete. Amikor a várban pihent, törökök dúlták szét lakhelyét és vetették tetemét a vároldal szelid lankáira, érő szőlőtövek közé. Sokára, nagyon sokára talált rá a szlankamenkék alatt a hívó budai nép, hogy azontúl jezsuiták vigyázzanak rá, a harcias szerzet a harcias szentre. Micsoda tükre volt e szent tetem vergődése a magyar életnek! A törökök elszálltak szépen, de akkor a jezsuitákra jött rossz idő: egy napon civilben széledtek szerteszét és szentjüket az Erzsébet-apácák gondjaira bízta. Ott nyugszik most is, — a pesti szentfasszonyok mesélték róla először a malaclopós kisfiúnak — oldalán karddal, össze-

Szent Fortunátusz kalandos története úgy izgatott attól fogva, akár egy harcójáték a Gellérthegyen. Eksztatikus vallásosságomban keserű, megtépett szívvel láttam, ahogy szent teste leröpi a budai bástyákról, láttam, ahogy fennakad a szőlőtöveken, majd lassan elterül a puha, rugalmas tyúkhúron. Láttam a polgárokat, ahogy lopva kijárnak a szőlőkbe, kassos kocsiban róva az utat és a rossz koratéli sötétségben olajlámpással keresve a szentet. Láttam az igazhitűeket is, basákat és janicsárokat, foguk között ferde handszárral, titkos váralatti pincék mélyén, megcsapolt hordók mellett, megcsalva a prófétát és az ő tanításait. Hősöknek éreztem a szentet kereső polgárokat, akik még hitük hagyományaihoz is ragaszkodnak és féltékeny török urak szemelátára hajszolják az ebeknek vetett szent erekléit. Ugyanakkor pedig megvettem a törököket, egy Donászyt olvasó szív minden megvetésével és undorával, mert még megtartóztatni se tudják magukat, se bortól, se disznóhústól, ha a próféta előírja nekik. Ötször megjártam már a nagybőjtben a Fő uccát, ácsorogtam a bezárt templomkapu előtt, s gyerekkorom évein át folyton szellemektől, halottaktól rettegvé, ebben a csúf nagycsütörtöki délben mertem először belépni a barokk oszlopok alá, mintha csupasz testtel mértéktelen tűzbe vetném magamat.

Megálltam a mellékoltár előtt, s végre, hősiesen, kinyitottam a szememet. A szent koporsóján nem csillogott az üveg, a főoltár felől a Jeremiás-síralmak sárga gyertyakúpja látszott, a kapu mellől emlékező mécses fénye imbolygott a márványos falakon. Fölléptem az oltárhoz, fölágaskodtam, hogy orrom az evangéliumos táblához ért és megfagyott rémületben és kíváncsiságban néztem az eleven szentet, Szent Fortunátust. Kicsit merev volt az arca és sárgás, a megszáradt húst viaszkmasszkkal pótolták kegyes kezek, de a vékony viaszon, úgy éreztem, átüt a test rostozata, a csontra tapadt bőr, a becsukott, talán égszínkék szem. Láttam a kezét is, viasz borította védőn azt is, láttam a hosszú, göresőre fonnyadt ujjakat, a mellét, a karjait gömbölyűn, húsosan, mint egy eleven emberét, — és a fakó kék-rózsaszín szaténbe öltöztetett szent test mögött egyebet is láttam, amit Szent Alajos, a kínzószerek közt is gyűretlen Agáta, a kopott kő-Kristóf mögött sohasem: az életet, a multat, az emberiséget. Elképzeltem ezeket az ujjakat, amikor vér áramlik

bennük, amikor az izmok engedelmesen hajlanak, hogy kardot fogjanak, és láttam a száját, amint vérpirosan beszél és eszik.

Egy ember volt előttem, a malaclopós rettező kisfiú előtt, aki szent volt, akinek arca örök arc, így néz ránk a fellegek közül is, a szentek történetének arany lapjairól is, akinek élete kiválasztott élet, mert annyi volt, mint én és annyi volt, amennyi Isten előtt sokszorosan, mindennél jobban számít. A szemem elhomályosult, nem tudom meddig álltam a nyugodt, emberi arc előtt, amely így marad meg az idők végezetéig. Az uccán még mindig esett az eső, óriás vonuló fellegek mentek a nagycsütörtöki, szürke tavaszi égen, mintha a Golgota, a nagypéntek felé tartanának. Meghatottságot éreztem, alázatot, a legszívesebben fölkiáltottam volna: így kéne élni, így kéne megmaradni s felülmúlhatatlan csodát éreztem abban, hogy a lélek konzerválja a testet, az akarat megtartja kordájában az ösztönök prédáját, a büntelen és Isten előtt kedves élet örökre változatlanul őrzi meg azt a testet, mely nekem, a fekete malaclopós, kísértésekkel meglátogatott kisfiúnak, most kezdett elviselhetetlen, csunya, kiismerhetetlen teher lenni.

Ez történt az Erzsébet-apácák budai egyházában a huszas évek közepén, egy esős, füstös nagycsütörtökön. Ahogy most újra végigmentem a malaclopós kisfiú útján, újra a régi retteget, áhítatot, csodálkozást és vágyat éreztem: méltónak lenni az örök élet másik partjairól felénk néző szentekhez, méltónak lenni ehhez a budai Fortunátuszhoz, akinek testét nem örölte meg a bűn, a halál, a török irgalmatlansága, a rendszlató királyi parancs, a sokszáz magyar esztendő, amely elzúgott rajta és fölötte. Örök arca tisztá, zavartalan, össze tud kötni egy fogható örökkévalósággal, amely az ő színe láttán több lesz gomolygó érzéseknél, testetlen hitnél, írott teológiánál, — valóság lesz, az élet valósága, az élet itteni partján élő emberek külsőjét, mozdulatait, rítusait veszi magára.

Viaszos, sápadt arc néz a felnőtt férfi húsvétjaira, — az első böjti szélre megjelenik, intón, fájdalmasan, eleven gesztusokkal, mintha a böjti tavaszhoz tartozna ő is, akár a kibomló rügy, az első barkaág. Egyszer el kellene indulni a nyomán, megegyezzen találkozni kellene vele. De meg tudja-e tenni a férfi, amihez a malaclopós kisfiú annyira bátor volt?

P.N. 1939 IV. 5.